

Butlletí Excursionista de Catalunya

La processó del Dijous Sant a Verges (*)

AQUESTA processó, es sens dubte la nota més típica de Verges; tal vegada de tot l'Empordà, mantenintshi arrelada per una llarga tradició y sobre tot per l'ambient en mig del qual se desenrotlla, que no pot serli més propici, malgrat de les petiteses polítiques que en lo que va de sigle li han fet perdre molt caràcter.

Situada Verges en l'interior del Baix Empordà, a 8 km. de l'estació de Sant Jordi, forma ab el vehinat de La Vall, un municipi de més de mil habitants, pertanyent al partit judicial de Gerona. Dista com cosa d'un quart d'hora del riu Ter, per sa vora esquerra, presentant el paisatge un aspecte per demés atractiu, puix la terra es fertilíssima, abundantment regada per dit riu, sos derivats el rech La Canal y la cequia dels molins de Bellcayre y el torrent de La Vall. Les espesses abredes del Ter, els fruyterars ufanosos y les hortes ubèrrimes, alternant ab els camps, clapes de vinya y olive-rars molt ben conreuats, tot plegat dona una sensació de benestar y de riquesa propia aumentada per els escamots de bestiar de llana que's veuen arreu y els grinyols del porquí que se senten per tot, enmig d'una atmósfera neta y un cel puríssim. Per ponent, unes ondulacions del terreny, de les quals se destaquen els turons de puig Rodon y Bastons, li treuen la monotonia de la plana y les bones carreteres de Figueres a La Bisbal y de Medinyà (continuació

(*) Accedint a la voluntat de l'autor, transcrivim íntegrament aquest treball, respectant també la seva ortografia.

de la de Girona) al Estarlit, que s'encreuen a Verges fan d'aquesta vila un lloch de passada y de fácil comunicació ab la capital, el mar y les principals poblacions del Empordà. No són aquestes les úniques vies, puix també té la carretera que l'uneix ab Ventalló y varis camins vehinals, principalment els de La Vall y Bellcayre.

L'aspecte de la població, es ben atrayent, sobre tot per la part de muralles que's conserva encara, datant de l'edat mitja, axecantshi tres torres grans quadrades, de tradició romana y una de rodona.

L'iglesia parroquial, renovada en 1760, ab un bonich campanar molt modern, está dedicada a Sant Julià y Santa Basilisa. Dins del recinte fortificat, se conserven moltes cases dels sigles xvi y xvii y la casa de la vila es nova, deguda a la munificència del Dr. Marqués. En la part més moderna, les cases són dels sigles xvii y xviii (fins n'hi ha alguna del xix) vegentse sovint llandes de portes, en les quals hi ha gravats l'any y els atributs d'oficis.

Recurrent la vila, poden véures encara algunes finestres gòtiques y en alguna casa s'hi conserven interessants entexinats, que proven el bon gust y la relativa riquesa dels habitants, en el sigle xiii ja, en que comença a figurar en l'història, com a baronia que'ls Cardona, tenien en feu vitalici dels comtes d'Empuries.

A últims del sigle xiv, va haver de pendre part en les lluytes que'l comte d'Empuries va sostenir contra En Bernat d'Alemanya d'Orriols, parent de Na Sibila de Fortià, entregantse per fi la vila a Pere IV. Més tart, va véures embolicada en la guerra dels Remenses, cayent en poder de les tropes de Joan II; y en la série de lluytes sostingudes contra'ls francesos, va ser saquejada en 1678, prenent-la per centre d'operacions, donanthi el duch de Noailles en 1694, la famosa batalla anomenada de Verges o del Ter, quedant vençut el marquès de Villena. Quatre anys més tart, Felip II, la va fer cap d'una batllia. En 1713, Verges adicta a Carles d'Austria, anava a ser testimoni d'una altra gran batalla, puix el duch de Berwick se disposava a atacar-la ab un nombrós exèrcit, quan les potencies europees varen desentendres del arxiduch, proclamant a Felip V, retirantse'ls exèrcits en conseqüència.

Verges, no es donchs una senzilla agrupació de cases arraulides en un troç qualsevol de plana fértil, sino que constitueix una entitat ben caracterisada dins del territori català, conservantse en esperit, a través de totes les vicissituds històriques, polítiques y econòmiques que l'han feta evolucionar.

En aquesta xamosa població, la diada del Dijours Sant, té quelcom d'insòlit, ab la suspensió de la vida normal per una part y l'afluència de gent de la rodalia, qu'a mida que s'acosta'l capvespre, va augmentant d'una manera inusitada. A última hora hi acudexen a centenars de ciclistes, que dexen les màquines a les fondes, arrambades, sense pendre cap precaució y quan s'en tornen a la nit (perque fora impossible trobar hostatge per tanta gent) cadahú agafa la seva, sense que s'hagi donat may el cas de faltar-ne cap, ni d'havérseles cambiades. Es un petit detall, que diu molt en favor dels empordanesos.

El contingent principal, procedeix de La Bisbal, Palafrugell, Torroella de Montgrí, L'Escala, Ullá, Bellcayre, Albons, Vilademat, Sant Jordi, La Tallada, Jafra, Colomers, Les Olives, Rupió, Ultramort, Foixá, La Sala, Sant Iscle, Serra, Fonolleres, Vilopriu, Ullastret, Gualta y Mata; però també n'hi acudexen de Figueres, Gerona y Barcelona (1). Així's compendrà la *quieta animació* que's veu per tot, porque la religiositat en general dels vergelitans, traspúa arreu y els forasters qu'hi anessin disposats a fer una forada més bé qu'a contemplar un acte religiós de seguit s'hi trobarien desplaçats. La negror de les muralles ab els maciços torricons y els finestrals gòtics ho proclamen be prou.

Al passar pels carrers y places, per esperar la processó, no se sent altra cosa que'ls comentaris sobre lo mateix, ja que no's compendria pas res més y la gent se sacrifica de molt bona gana, oferint els balcons y finestres de llurs cases, porque'ls de fora puguin veure còmodament la manifestació religiosa, qu'es la contextement del dia y l'anhel de tot l'any. Ben sovint, el visitant se troba sorprès pel pas solemne d'un soldat romà qu'atravessa la població: es que va a rellevar la guardia del Sant Sepulcre. Els noys se'l contemplen ab enveja i pensen que quan siguin grans, també seran cridats a fer el mateix paper; per axò de dotze anys per amunt, se reuneixen sovint y s'entrenen a portar creus y a fer els passos y evolucions dels armats, porque quan els arribi l'hora, no'ls vingui de nou.

Tothom ocupa son lloch: els qu'actúen i y els que s'ho contemplen, notantse tot seguit aquesta compenetració. Els actors del auto sacramental, continúen prenenthi part cada any com atribució honrosa qu'ls ha sigut conferida, mentres l'edat ho permeti y lo

(1) S'ha d'advertir que La Bisbal, Torroella y Rupió, fan també processó; però sens dubte per l'importancia de la de Verges, a aquesta hi acudeix molta gent de les poblacions referides.

que no pot menys de cridar l'atenció, es la vivacitat ab que'ls jueus volten a Jesús, vituperantlo y fentnhi moxes, fins a fatigarshi materialment. Sembla que no s'avé gayre ab el caràcter religiós de la gent en general y preguntat el cas a varies persones, les respostes obtingudes varen ser:

—Es que fan de jueus, porque ho senten axí. Són gent que no s'acosten a missa.

—La satisfacció que demostren quan Jesús cau aclaparat pel dolor y el pes fexuch de la creu, ¡no es fingida, nó!

—Tots són de la banda de fòra de la població; carrer de Fòra, de Ponent y de per allí. Ells no portarien pas la creu y açotarien bé a Jesús si tornava. Anys endarrera se representava'l misteri del açotament ben al viu y varen haver de simularho només, porque s'hi feyen ab tota l'ànima y'l pobre Nazarè va estarne malalt y tot. Quan la processó passa per els carrers allà ahont viuen, les dones els hi tenen preparats els porrons plens de vi y hi beuen un trago, de tant com se fatiguen ballant y cridant.

A les set de la tarda, se fa'l següent pregó a sò de trompeta: «Si'l temps ho permet, a les vuyt sortirà la solemne processó y tots els qu'han de dur els mistèris, que's trobin al seu puesto».

La processó dura de les vuyt del vespre a les onze de la nit, passant pel carrer de l'Església, del Ribosá, plaça de Montaner, carrer del canonge Esglésias, plaça Constitucional, carrer Major, del Progrés, del Padró, plaça de Salmeron, carrer Ample (de Fòra), de Ponent, de Mitjdia, de Fòra, del Dr. Marquès, Major, plaça Constitucional, de Cambó y retorn a l'Església, ahont al entrar, resen y's desfà la processó.

Abans era més complerta, pel major nombre de mistèris o passos que s'hi representaven. Entre'ls primers figuraven el del Gòlgota (ab Jesucrist y el dos lladres), el devallament, la fugida a Egipte y altres encara; algun any, hi ha anat al últim de tot, l'imatge dels Dolors, propietat de la familia Cambó. Entre'ls escenificats, hi havia a més dels que's mencionaran, la crucifixió.

Molts anys endarrera, diu la gent que la processó tenia molt més caràcter qu'avuy, per ser molt més complerta, per representar-s'hi més escenes de la Passió y porque hi havia més fè; tant es així, que molts ploraven quan veyen a Jesús, crucificat y tots els que prenién part en la processó, havien d'haver anat a confessar y a combregar aquell mateix dia.

Una rahó de senzilla visualitat, podria influir molt en atribuir un major lluhiment a aquesta manifestació religiosa d'abans: no hi

havia l'electricitat il·luminant els carrers y places, encara que sòbria-ment; ab lo qual no's feyen ostensibles les deficiències en l'indumentaria y tot plegat, dins la penombra, tindria un veritable encís de misteri.

L'ordre de la processó es el següent:

4 Perxoners (arregladors) ab vesta y vara, per fer obrir pas.

Creu dels vituperis, acompanyada per dos xicots ab atxa. (Molts en diuen la creu dels «antiperis»).

Sant Crist petit, ab igual acompanyament.

Peregrí, ab capa y berret de copa, resant el rosari. (La gent no li sòl donar aquet nom, sino «el que resa el rosari»).

Apostolat ab Jesús al davant que'l poble designa amb el nom de Deu dels Apóstols, per distingir-lo del Nazaré, que segueix després. Els Apóstols van vestits d'una manera molt rudimentaria, portant un nimbe de cartró al mig del cap, ahont hi ha escrit el nom de cada un. Porten a la mà, els atributs corresponents.

Misteri del Açotament ab els quatre qu'açoten a Jesús, de factura popular y indumentaria convencional. El porten en cadireta quatre homes, com els demés misteris, acompanyats per xicots ab atxes.

Misteri de Jesús a casa de Pilats, per més que li escauria millor el de «Eccehomo» perquè's veu a Jesús mig despullat y d'esquena a dos romans, com en actitud de presentarlo al poble. D'aquestos dos misteris la gent ne diu «els pistolets».

Misteri del «Nazareno», propietat de la família Romaguera. Els altres ho són de la parroquia.

Manáges o sigui soldats romans, en nombre variable, per l'ordre següent: «abanderado» ab estandart negre, capitá ab sabre, timbaler, soldats ab llança sostenint un petit estandart ab les inicials S. P. Q. R. que la gent interpreta per: «Sastre poyós qucós (!) y ronyós». Ara fa dos anys n'hi havia 34. Cal advertir que hi ha sempre 3 ó 4 capitans y contínuament marquen el pas ab els cops de llança a terra, fent tot sovint evolucions amunt y avall de la processó, donanthi gran animació. Porten capell (ab visera alçada) platejat, túnica y polaynes.

Jesús ab la creu al coll, voltat de jueus, en mitj dels «manáges». Els jueus, vestits ab cobrellits a tall de dominó ab una mena de berret com un salacot fet de la mateixa roba, van fent mofa dé Jesús ab gran vehemència y cada vegada que cau, van ballant a l'entorn, movent una gatzara axordadora.

Misteri dels Dolors, portat per dones vestides de negre, havent-hi varis acompanyants ab atxes.

Chor de «Stabat Mater Dolorosa», que la gent ne diu l'«estaba». Els musichs (dues flautes y un fiscorn) van ab sotana negra y collari blanch.

Misteri de la Pietat, acompanyat per les pabordesses duent atxa.

Penitents, ab petites cadenes, en compliment d'una prometença, sent molt malmirat aquell qu'haventla féta no la realisa. Abans n'hi havia qu'arrocegaven grans cadenes y altres que s'imposaven diverses penitencies, com era de consuetut en aquestes processons.

La Mort, o sigui la Dança de la Mort. La comparsa qu'executa la «dança macabra», está composta per un de gran vestit d'esquelet (ab roba negra ajustada y pintats de blanch els ossos, ab la calavera de cartró) portant una dalla ab l'inscripció: «Nemini parco» («a ningú perdono»); dos xicotets al darrera, senyalant ab una ma'l plat de cendra que duen ab l'altra, y al mig dels dos, un de gran sostenint un pendó negre ab les següents inscripcions al davant y al darrera: «El temps es breu» y «Nemini Solvere» («a ningú fer franch»). Segueix un altre xicot al darrera, duent una «esfera» o tapa de rellotge de paret ab les dotze hores marcades, que va senyalant ab el dit. Tots cinch, vestits iguals, van ballant al compàs d'un bombo, que toca un que va darrera de tots ab vesta.

Dones penitentes, en anàlogues condicions als homes.

Samaritana (coneguda vulgarment per «sarmalitana») nomenada cada any pels pabordes de la Confraria de la Sanch, que no surt de l'iglesia ab la processó, sino que's posa a la cantonada del carrer de Ribossà.

Abans duya un cantí de vidre al cap (lligat); jo l'he vista portant un gerro a braç. Va acompanyada de dos angelets.

Veròniques. La Verònica y la Madalena, duent el drap de la Santa Faç marcada (el «Sant Drap» que la gent en diu). Lo meteix que la Samaritana, són nomenades cada any, pels pabordes de la Confraria de la Sanch.

Sant Crist gros, que pesa 70 kilograms y cada cop que'l portant ha de descansar, la Verònica axuga la cara al Nazarè y la Madalena li ungeis els peus ab ungüents y'ls hi axuga ab sos propis cabells.

Musics (clarinet y flauta) que toquen una peça sacra, sempre que'l portant del Crist gros descansa.

Tres Maries, ab vel cobrintles la cara y portant un devocionari a les mans.

Clero parroquial: rector ab capa pluvial y vicari, ab roquet.

Homes y dones acompanyants. Tothom que vulgui anar-hi.

Fins al 1914, els regidors ab insignies y atxes de vent acompanyaven al Sant Crist y el batlle y el segon, feyen costat al clero.

El «Recort y memoria de la sacratíssima Passió de Nostre Senyor Jesucrist» qu'en moltes poblacions modulen ab veu planyedora, després del toch perllongat d'atenció, queda aquí substituït, per la següent advertencia pregonada pel que resa'l rosari, que dú la corneta, després de fet el toch consabut:

—«Cristians y cristianes:

Aneu tots ab devoció

Seguint els passos de Cristo Nostre Senyor

A la montanya del Calvari

Ahont morí per nostre amor».

Y tots els apòstols responen a una en tò punyent:

—«¡Misericordia, Senyor!»

Crit que ressona entre'l silenci sepulcral, de la gent que s'ho escolta compungida.

La processó, se va desenrotllant de la següent manera:

Totes les persones que la formen, van a casa del paborde, qu'es l'administrador del altar de la Sanch, a vestir-se, y desd'allí, se traslladen a la plaça de Genís Montaner o sigui la Consistorial, ahont s'ha arreglat ab abres y brolla, l'hort en el qual Jesús fa oració, acudinhi'ls jueus movent un gran aldarull y després d'agafar al Redemptor, el porten a la plaça de la Constitució. El text ab esmenes, mutilacions, males interpretacions y afegiments, que's recita, es el de «La gran tragedia de la Passió y Mort de Jesucrist Nostre Senyor», degut a Fra Anton de Sant Geroni, que desde mitjans del segle XVIII, va ferse molt popular a Catalunya, sigui qu'ell en fos realment l'autor o'l corrector d'uns originals antichs, qu'anaven desvirtuantse y axí'ls hi va donar unitat. La primera escena representada a Verges, es donchs en l'hort de Gericó (que diu el text esmentat) aparexenthi Jesús orant, alçantse a poch, a despertar als dexeble, qu'es quan diu:

«Desperteu Dexeble meus,

a tan llastimoses veus;

desperteu vostres sentits,

no estigau tan adormits;

mireu en esta ocasió

no dorm Jude, no dorm, nó;» etc.

Continúa l'escena, fins qu'arriben Jude seguit dels jueus y els soldats, als quals anuncia que perque coneguïn al qu'han d'agafar, ell li farà un petó. Sant Pere vol defensar al Mestre y talla l'orella

a Malcos, sentli afegida per Crist a qui no obstant agafa y lliga. Porten prèrs a Jesús a la plaça de la Constitució que figura la casa de Pilats. Benjamí y Abdaron l'hi presenten y després d'enrahonarhi en secret el governador de Judea, diu:

«Amichs: jo lo he interrogat,
ab un modo concertat;
tan gentilment se disculpa,
que jo no li trobo culpa;» etc.

Ja es sabut que va ser inútil tot; Jesús va haver de ser condemnat y axí després d'un diàlech violent entre'l poble Pilats s'en renta les mans y llegeix la següent sentència:

«Jo Pons Pilat president,
governador general,
jutge de Jerusalem,
y pretor de la ciutat,
de Palestina y Judea», etc.

Acaba l'escena de la plaça, ab la llarga relació del centurió, que comença axí:

«Quan se fou notificada,
la sentència dareu vos,
ab humilitat profunda
posà en terra los genolls», etc.

Allavores se dirigexen a l'iglesia, sortint organizada la processó tal com s'ha descrit y fets alguns passos, despullen a Jesús, jugàntsenhi'ls soldats, la túnica. Allavores Jesús fa un parlament, que vaig sentir en males condicions y va semblarme que no era de l'esmentada Passió. Al cap de poch, els apòstols reciten la Cena, començant Sant Pere:

«¡Oh Senyor omnipotent,
descobriu lo vostre intent,
y si jo so lo traydor
publiqueu lo meu error», etc.

Crist cau tres cops per el camí: en la plaça de Salmeron, en el carrer Ample y en el del Dr. Marquès, dirigintli'ls jueus, tota mena d'improperis, fent veure que l'açoten y que li peguen, armant gran xibarrí de crits y corredices, ballant un rotllet al seu entorn. A l'última cayguda, Jesús recita la següent oració:

«Oh vos Pare Etern,
qu'estau en la glorià,
mireu vostre Fill,
qu'aquí s'agenolla», etc.

Cal advertir, qu'abans de sortir de l'iglesia, els apòstols fan l'adoració de dos en dos, posant al efecte el Sant Crist gros, que va a la processó, extés als peus del altar major.

Si la processó es molt notable per lo que té d'auto sacramental que sembla transportarnos a molts sigles endarrera, la *dança macabra*, es una cosa única; una supervivencia curiosíssima, que malgrat de la simplicitat ab que es presentada, té quelcom d'esgarrifós y qu'ha ferit sempre l'imaginació dels pobles y dels grans artistes, veyentla en la literatura (En Pere Miquel Carbonell, en el sigle xv, va traduir ja al catatà la «Dança de la mort» escrita feya poch a París pel canceller Climages, afegint a la traducció algún personatge; hi ha a més varies consuetes mallorquines dels sigles xvi y xvii), en música (s'ha trobat alguna composició d'orga, titulada *dança macabra*, que possiblement, fora un nombre ballat, formant part dels drames litúrgichs representats en els pòrtichs de l'iglesia durant la Quaresma), en dibuix, pintura y escultura (varis llibres d'hores, gravats, els draps del Novenari d'ànimes de Valls, en els quals la mort no's presenta dançant ab els diferents representants dels estaments, edats y sexes, sino estàtica, però ab igual moralitat). Si s'havia de parlar del extranger, no s'acabaria may l'enumeració, desde la tapiceria de la dança de «Machabuy» feta en temps d'Enrich VI a Inglaterra, fins a les célebres pintures del pont dels Molins a Lucerna, sobre'l llach dels Quatre Cantons y desde «les figures de la mort» de Joan Holbein, als frescos del cementiri de Pisa qu'abans s'atribuïen a Orcagna y ara no sé si a Lorenzetti de Siena, dextant apart les obres literaries com la «Choreæ mortuorum» del poeta alemany Macaber.

Seria inútil tractar d'esbrinarne l'origen, perque es qüestió molt debatuda y no s'ha arribat encara a cap acort. Per uns, arrenca ja de l'antigor clàssica; per altres ab els terrors del any 1000; molts opinen que deriva de la terrible peste del 1347; n'hi ha que la creuen originada per la desolació y miseria a conseqüència de la guerra dels Cent Anys. Cada hu hi diu la seva y de lo que menys s'ha parlat es de les llegendes alusives, segons les quals, els morts se reunien a la nit en certs cementiris y's posaven a ballar, o be'l càstic imposat a uns pagesos per dançar devant l'iglesia ahont deyen missa.

Precisament la discordància que hi ha en la qüestió etimològica, desvia molt el criteri, ja que no se sab si'l nom *macabra* ve: I dels 7 germans *Macabeus* de qual martiri s'en va fer un drama litúrgich en el sigle xiv y que va donar lloch a la «Choreæ Macha-

bæorum»; II del terme de la baxa llatinitat *macheria* (paret), ahont se pintaven les tals dances; III del esmentat poeta *Macaber* o *Macabrús*; IV de *Macaber*, un aventurer, flach com un esquelet, al qual se li atribuïa un poder marvellós, que vivint aprop d'un cementiri, se li va ocórrer fer una pantomima que se la va batejar ab el seu nom, en la qual la Mort invitaba a tothom que volia pèndrehi part, acabantse en un ball en el cementiri; axò va agradar tant, que's va repetir durant varis mesos; V de *makbarah*, nom aràbich del cementiri, en quals parets s'hi solia pintar sovint el ball dels morts o qu'era allí ahont acabaven les tals dances; y VI de les paraules ingleses «to make» y «to break», com si diguessim «fer y rompre o desfer», aludint a «La gran dança macabrada dels homes y de les dones» impresa en el sigle xv (1486) segons s'havia representat en 1422 en el hotel de Nesle en presencia d'Enrich IV d'Inglaterra y Carles VI de França voltats de tota la cort, com entremés afegit a la farsa de la «Vida de Sant Jordi».

Sigui'l que's vulgui l'origen y l'etimologia, se veu qu'es una costum molt antiga, puix s'ha citat el text del fur de Leon establert en les corts de dita ciutat en 1020, insertant en varis acorts relatius als carnicers, acabant ab que donguin un àpat als consellers, ab festes de *disfrees de la mort*.

No es pas solament al estranger, qu'estés tan extesa la tétrica dança com a espectacle públich; sino qu'a Espanya, s'en podrien citar varis casos, com se troba en el «Don Quijote», el capítul XI de la 2.^a part, titulat: «De la extraña aventura que le sucedió al valeroso Don Quijote en el carro o carreta de las Cortes de la Muerte» y en l'entremés cantat «La Muerte» de Lluís Quiñones de Benavente, imprès en el sigle xvii que n'es una reminiscencia.

Precisament el fet de trobarse agermanats en la processó de Verges la Passió de Nostre Senyor Jesucrist ab la Dança macabra, es lo que ho fa fer més interessant porque conserva més bé'l caràcter del final de l'edat mitja y començos de la moderna, ab les dues idees predominants y representades plàsticament: la del sacrifici del Deu fet home, objecte del *misteri* conservat encara en varies bandes de Catalunya y la del drama alegòrich o *moralitat*, inculcant l'idea de l'igualtat de tothom devant de la mort. Per axò l'Esglesia's complavia en presentar l'espectacle de fer veure l'insignificancia de la vida y la descomposició del còs per remarcar la necessitat de salvar l'ànima. La *dança macabra* de Verges, es una cosa única. La comparsa que la balla, composta segons queda esmentat per cinch «esquelets», acompanyats d'un ab vesta que toca'l

bombo, va moventse automàticament com saltironant a dreta y a esquerra d'una manera molt marcada, donant cada cop un quart de volta y seguint el ritme de dit instrument qu'es així en dos compassos binaris: cop de bombo, ab valor d'una part y mitja (semínima ab punt), altre cop ab valor de mitja part (corxea), altre cop ab valor d'una part (semínima) y pausa d'una part. Però la «mort» a cada cop de bombo, tant si es senzill com si es doble, dona un pas llarch cap endavant ab la cama dreta, moventse ràpidament a compàs del bombo, un cop a la dreta y l'altre a l'esquerra y senyalant ab la dalla un gran arch, alternativament a banda y banda de les indicades.

Al cap de molts compassos, sense nombre fixo (la vegada que'ls vaig poder comptar varen ser trenta quatre), segueix un llarch repicó durant el qual la colla macabra descansa, però per això va caminant.

Varen dirme qu'anys endarrera, el repicó's feia, després que la «mort» s'havia avençat bastant y havia donat una volta sencera, descrivint una circumferencia ab la dalla, quedantse de cara al quadro (1). D'uns quants anys ençà, s'ha modificat la «saltació» ritmada, ja sigui perquè fos massa pesat en la forma exagerada d'abans, o perquè engrescats els executants en fessin un gra massa

(1) Com que'l que feya de «mort» s'en havia hagut d'encarregar de cop y volta, puix al que cada any hi anava, acabava de morirseli'l pare, probablement va haverhi vacilacions en els difícils moviments ritmats que calia fer.

Vaig volerho aclarir ab D. Josep Figueras Almar, persona molt entesa qu'ab la més gran amabilitat va facilitar-me tots els datos que li vaig demanar y respecte a «la comparsa de la mort», va indicarme que'ls quatre portadors de pendó, rellotge y els dos plats de cendra, donen mitja volta alternativament a dreta y a esquerra, cada vegada que'l bombo toca, ja sigui un cop, ja siguin dos; però'l que va al davant, en el temps que'ls altres semivolten dos cops, ell giravolta completament, traçant ab la dalla una circumferencia entera, quedantse de cara al quadro; però no ho fa sempre, perquè fora pesadíssim, sino que sovint reposa y tots plegats descansen una estona, lo qual anuncia'l bombo ab el repicó, parant quan els «manages» evolucionen o les Veròniques axuguen les llagues a Jesús.

Per aclarir el concepte, he mirat si s'havia publicat quelcom a propòsit de la cèlebre dança y sols he pogut trobar un article d'ent per títol: «Instantània. La Processó del Dijours Sant a Verges», firmat ab el pseudònim d'«Anco Marcio», y publicat en el periòdic «Baix-Empordà» de Palafrugell el 4 d'abril de 1915, que descriu axí la comparsa macabra ab el ball corresponent: «Darrera van els esquelets ballant la dança de la mort, l'un amb una dalla, els altres amb un penó. El tabal marca un compàs imitatiu del ritme de la dalla: un temps, mig temps, un temps; un temps, mig temps, un temps. La mort allarga el peu dret tant com pot, avançant amb furia, amb rapidesa acota el peu esquerra a la proximitat del dret, i prenent revolada gira com un torbellí sobre'ls talons fent descriure a la dalla un arc de cercle. La cucurutxa del tabal, segueix així mateix el ritme, marcant el pas desigual amb força com si empenyés furiosament a la mort en el seu torbellí. Es l'imatge del Temps».

Per lo indicat, hi ha varies contradiccions, que sols se podrien trobar y restablir la forma propia de la dança, fent una enquesta a Verges, per esbrinar com l'executaven molt temps endarrera.

y desdís de la serietat del acte. El fet es qu'ara'ls salts són molt moderats y jo no vaig veure may que la «mort» dongués la volta completa ab la dalla.

Com se veu, es una alusió claríssima y entrant per la vista, a la mort implacable que va fent via avençant sempre, vigilant per tots cantons y dallant les vides sense perdonar a ningú. Per això s'adverteix a tothom, que ningú s'escapa del terrible tribut qu'hem de pagar ab la vida, que'l temps passa de pressa, recordant que tots som pols y pols tornarem.

Tot plegat es una visió terrorífica per la gent d'ànima senzilla, habituada a viure en un ambient plàcid. Un jove intel·lectual de Verges, va contar-me que quan era petit, la primera vegada que va veure la «dança de la mort» va esferehir-lo tant, qu'axí que sortia la processó y sentia'ls fatídics cops de bombo, s'amagava de seguit darrera'l taulell de casa seva y mort de por, bategant-li fortament el cor a mida que les «calaveres» s'anaven acostant, no sortia del cau, fins que la processó havia entrat a l'església.

*
* *
*

Aquesta processó, pot pendres desde dos punts de vista diferents: com a cerimònia religiosa y com a manifestació artística gayrebé l'única de caràcter públich que pugui haverhi en una població reduïda. No's tracta solament d'exteriorisar el pensament general que durant una serie de dies fereix l'imaginació de tots els habitants corpesos per el sublim exemple que va donar Jesús ab sa Passió, sino que'l recort se torna actuació de marxa pírrica, d'auto sacramental representat per carrers y places, de plany musical llastimós llençat al vent per instruments ressonants y entonat per cants melangiosos, de dança macabra y tétrica y recordadora de l'humana igualtat davant de la mort y d'exhibició de vestits, tristos uns com l'idea predominant, llampants els altres com propis de les persones que per els Evangelis nos son prou conegudes.

Indubtablement es una nota fortament impregnada de color, que s'avé ab la tristor de la diada; tot l'art del poble hi conflueix, anacrònic, insuficient de medis, ab marcada rudesia, però sincer, ab ingenuïtat de primitiu y qu'embadaleix a qui s'ho mira ab ulls ja siguin de creient, ja de simple observador de bona fè, que no tracta d'assistir a una representació teatral, ahont en mig de la riquesa aparent no hi ha més qu'un convencionalisme mercenari. En la processó de Verges, es tot al revés: tothom hi està identificat; els qu'hi van i els que la contemplen.

Cal veure la severitat del acte; com va passant la gent ab ayre de mística solemnitat, al ritme accentuat dels soldats romans que sense parar may, avencen, reculen y maniobren, mentres el ressò llunyà d'una música pausada y quexosa, sembla elevar al Deu de misericordia una pregaria que va fonentse per l'espai.

Les escenes de la Passió intercalades durant el curs processional, tenen una vivor y un caràcter, difícil d'esborrarse a qui'ls hagi presenciat una sola vegada y la rudimentaria dança macabra saltironada als estridents cops de bombo, es de gran efecte, sobre tot en els indrets ahont no hi ha penetrat encara la llum intensa, en els quals la débil claror dels minúsculs gresolets formats per rengleres de cargols enganxats per les parets de les cases, li comuniquen una vaguetat de misteri y la blancor dels esquelets se destaca perfectament, sense dexar veure la corpulencia real dels còssos.

El públich ho veu ab la més gran religiositat, fent llum desde'ls balcons y finestres y un petit moviment silenciós dels llavis de tots, a la vegada que l'unció ab que s'agenollen indiquen ben bé la part íntima que prenen en l'acte.

La processó del Dijous Sant de Verges, no es un espectacle banal; es la prova més palesa del caràcter tradicional d'aquella bona gent, l'exteriorització de ses arrelades creencies y la demostració de que malgrat de les fortes saccejades sofertes del sigle xiii ençà, han sabut conservar les aptituts propies de la gent de la terra nostrada.

La llàstima es que se la dexi decaure, perque tot lo que tingui marcadíssim sabor d'època y per afegiment sigui únich, hauria de ser tingut en especial predilecció. Ab una mica més de cura en els vestuaris y apagant l'electricitat per la nit del Dijous Sant tan sols, fent que no hi hagués més claror pública que la dels antics cargols arrengrerats per les façanes y la de les teyeres en les places, la processó y la representació sacra, adquiriríen un valor extraordinari.

Al extranger fan cas d'espectacles que no tenen pas tanta antiqüetat, ni són de bon troç tan originals, acudinhi'ls turistes i els estudiosos; uns ab l'afany de sortirse sols sigui per un dia, de la monotonía de la vida cosmopolita y els altres per poder contemplar sense artifici, una de les manifestacions més genuines de l'edat mitja.

R. SERRA Y PAGÈS.

NOTA.—Aquesta es la ressenya de la processó del Dijous Sant vista ara fa dos anys, ab la bona companyia d'En Ramon Mi-

quel y Planas y En Lluís Torras y Font. Per més que tots tres nos hi varem fixar bé, no hauria sigut possible fer la descripció ab tots els detalls, sense la valiosa cooperació d'En Josep Figueras Almar, sastre de Verges, qu'estima en molt la tradició y de Na Angela Pont de Rocamora, poetessa modestíssima, abdos, empordanesos de cor, que varen saber comunicarnos llur entusiasme.

Una excursió hivernenca al cercle de Siscà

CARACTERITZÀ la segona quinzena del mes de desembre de 1925 un canvi sobtat en la meteorologia pirenenca que féu desaparèixer la neu de les muntanyes catalanes.

Aquesta desagradable contingència i, també, la curiositat que feia temps existia entre molts companys de la Secció d'Esports de Muntanya per conèixer les muntanyes de l'alta vall de l'Ariège, aportà un èxit en nombre a l'excursió que organitzàvem feia dies entre alguns companys.

En tren fins a Puigcerdà i en auto de Bourg-Madame a Porté, cap a les tres de la tarda érem al peu de la drecera del port de Puimorens. Aprofitàrem aquella tarda nadalenca per fer-ne la travessia en ski i anar a passar la nit a l'Hôtel Soulé de l'Hospitalet.

A les sis del matí del dia 26, eixírem del poblet ariegès en dues caravanes, agrupades al voltant de sengles fanalets, Valdarques amunt, vers el cercle de Siscà, recó pirenenca cada any més conegut entre els muntanyencs de la Secció i que hom preveu sovint visitat en excursions hivernenques quan el transpirenenc Puigcerdà-Ax les Thermes posi aquelles valls a sis hores de Barcelona.

Calcem els skis al pla de Pouzouilles, mentre el dia que s'havia llevat rúfol, esdevé esplèndid, i en unes poques marrades travessem l'engorjat del Salt del Toro i la petita collada del Couladé, que a l'hivern facilita l'accés als plans de la Bésine del Siscà, on el riu s'allarga en pacífics meandres que en aquesta època de l'any formen amples plaques de glaç.

De Pouzouilles en amunt, la neu és excellent i molt abundosa, la qual cosa fa més agradable l'excursió.

Cap a les 10 arribem al refugi de la Bésine del Siscà, útil i sòlida construcció que substitueix la cabana que destruí una allau l'any 1921. Fou construït pel municipi de Merens, el mes d'agost de 1924.

En el blau cobalt de l'horitzó es retallen clares i enèrgiques les crestes que decoren el cercle, mentre el sol tenyeix de rosa la neu, que en fa més captivadora l'estructura. D'entre totes, destaca l'impressionant sobirà de la regió: el pic d'Ascobes.

Animats per la bella diada i el bon estat de la neu, cinc dels primer arribats, Estasen, Puntas, Vila, Freixa i el que sotascriu, decidim de fer l'ascensió d'aquell marlet arrogant, que els catalans havíem ja visitat a l'estiu, però que mai havia estat assolit a l'hivern.

Deixem al refugi tot el que pugui fer pes a la nostra motxilla i seguim el curs d'aigua per la petita gorja que forma a l'eixida del gran estany de Siscà, des d'on destaca, majestuosa, la façana que forma el cercle, dels pics de Siscaró, Ascobes i Jouclà a les crestes d'Albe i Regalecio.

Travessem la plataforma blanca i llisa que forma l'estany, i, seguint direcció O., anem pujant en direcció a Llevant, per anar a situar-nos al vessant meridional del pic d'Ascobes, tributari del de Siscà.

Guanyat el primer ressalt que forma la muntanya dessota els pics del Siscaró, anem pujant en direcció a Llevant, per anar a situar-nos al vessant meridional del pic d'Ascobes, per aquesta banda molt redreçat; posem uns quants minuts, i, després d'una petita marrada per acabar de pujar en ski fins on es pot anar, apuntalem skis i motxilles i ens posem els crampons per emprendre el darrer tros de l'ascensió, que forma una dreta pala de neu, i, finalment, un cingle negrenc i polit fins al cim.

La neu, estovada pel bon sol que ha fet tot el matí, ens facilita l'ascensió per la pala, que ordinàriament està glaçada, i ens situa ràpidament al peu de la muralla que tan de relleu i d'elegància dona al Pic.

Mentre l'Estasen s'enfila per una canaleta que és, per aquesta banda, la única via d'ascensió, un senzill cop d'ull ens demostra que si en aquest cim l'ascensió no és fàcil, en els que el volten, tan cap al d'Albe com a la carena de Siscaró, les dificultats i fins l'escalada perillosa, es troben sovint.

Del lloc on estem situats, es dibuixa armoniosament tota l'estructura del cercle, i vers als plans de la Bésine, albirem algun dels companys que han restat a baix com practica el ski pels vessants immediats al refugi.

Arribat a lloc segur, l'Estasen ens llença un cap de corda, i un després de l'altre ens anem enfilant fins a una petita plataforma, d'on cal esgarrapar el mal terror que forma el cim; degut a que les preses manquen i cal agafar-se en un grapat d'herba com a únic medi per mantenir l'equilibri; aquest pas exigeix alguna atenció.

Per sort, allò dura poc, i tot seguit arribem al cim.

El cop de vista que s'ofereix des del pic d'Ascobes no és una vasta panoràmica, puix aquest es troba dominat pel massís de la Cabanette a Llevant i per les muntanyes de Fontargent a Ponent.

Marlet esprimatxat, el seu vessant occidental és una timba llisa i polida de més de 500 metres que s'enfonza en l'estany gran de Joucla, mentre el cantó que mira a Llevant es redreça en una inclinació impressionant, que forma la característica del cercle de Siscà. És tot façana; mes, quina façana!

La seva petita altitud és una veritable sorpresa per a molts braus i fermes muntanyencs que la desconeixen, i amb la seva situació, realment privilegiada, caldria afegir-hi que en el dia esplèndid d'hivern per tot eixien carenes blanques, del Grió i els Pessons a l'Estanyó i els cims de Ransol, les serres llüen llur més pur i bell encís. Tantost rosades com blavenques, dessota la discreta melangia del sol ponent.

L'esquerpa capçalera que dels cims de Joucla i de Rulle al port de Siguer dóna aigües a la vall d'Aston i al Balira de l'Orient, redreça enèrgica, negrenca, lluenta de glaç, la nervatura de llurs cims plens de misteri.

Desolada, feréstega, plena de bellesa clàssica, és aquesta regió una de les més característiques de la cadena pirenenca i potser la menys vulgaritzada per les caravanes de turistes que omplen les estacions d'altitud del Pireneu francès; és doncs, encara, una de les poques que són nostres i ben nostres...

A contra-cor deixem aquell mirador que tan intensament ens ha fet fruir, i en breu estona, mercès al bon estat de la neu, que continua sempre tova de sobre, retornem al lloc on ens esperen motxilles i skis.

Ràpidament, canviem els crampons pels skis, que lleugers i dòcils ens deixen a la porta del refugi, mentre la claror de la lluna



CERCLE DE SISCÀ



Cls. Ll. Estasen

EL PLA DE LA BÈSINE



EL REFUGI DE LA BÈSINE DEL SISCÀ: AL FONS LA CRESTA SISCARÓ



Cls. Lla. Antasch

EL PORT DE LA CABANETTE



CIM DEL PIC D'ASCOBES : PANORÀMICA VERS LES SERRES DE FONTARGENT



Cib. Lit. Estasen

DES DEL CIM DEL PIC D'ASCOBES : VERS A LA VALL DEL MOURGOULHOU



PUJANT AL PIC D'ASCOBES : CERCLE DE SISCÀ - COLL DELS CLOTS - COLL DE PUIMORENS
SERRA DEL PUNXÓ I EL PUIGMAL AL FONS



Cla. J. J. Estusen

PUJANT AL PIC D'ASCOBES ; EL PIC D'ALBE (2,764 M.) I AL FONS LES SERRES DE NAGULHES I D'ORLU



PUJANT AL PIC D'ASCOBES : EL PIC REGALECIO, LA PORTELLA SISCÀ I EL PIC DE NÉRESSOLE



Cls. L.L. Estévez

DES DEL CIM DEL PIC D'ASCOBES : EL PIC NEGRE DE JOUCLÀ I LES SERRES DELS PESSONS



DES DEL CIM DEL PIC D'ASCOBES : L'ESTANY SUPERIOR DE JOUCLÀ I LES SERRES DE FONTARGENT



CH. L. RAYMOND

DES DEL CIM DEL PIC D'ASCOBES : EL PIC DE RUILE (2,788 M.) I ELS PICS FOURCATS

dóna un nou encís a la nostra excursió, tot just desapareguda la del dia que tan íntima com intensament ens permeté viure i fruit.

Ens fem passar el fred, a prop del foc, i masteguem amb afany un bocí dels queviures que, per treure pes de les nostres motxilles, deixàrem al refugi aquell matí.

Serien les sis quan eixírem novament de la cabana, i en vista de que la neu és ferma als plans de la Bésine i a trossos ben glaçada, ens posem els crampons i carreguem amb els skis a coll.

Arribats a les pistes de Couladé constatem penosament la nostra equivocació. La neu és pols i carregats com anem, no fem més que xipollejar, enfonsant-nos fins a genoll.

La nostra marxa es fa més i més lenta i pesada, a mida que, davallant per l'engorjat, la neu és més tova, fins que avorrits, ens treien els crampons i ens posem els skis, que en pocs minuts ens deixen a la jaça de Pouzouilles.

Reposem una estoneta, tot admirant el deliciós espectacle d'aquelles muntanyes blanques que la lluna plateja, mentre, radiant com una fada, va fent la seva via pels camins del cel.

Finalment, serien les nou del vespre quan en Puntas i jo, un xic rerassagats, travessàvem de nou l'Ariège pel Pont Sainte Suzanne i tornàvem a l'Hôtel Soulé, on ens acollí la xiroia gatzara dels companys.

Tornant de muntanya després d'una excursió en ski, malgrat els muscles masegats i el cansament, el muntanyenc deixa amb una marcada melangia les belles emocions de l'ascensió hivernenca.

Íntim i arrelat, aquest sentiment m'omple tota l'ànima mentre el vehicle mecànic ens porta suaument, deliciosament, emperò sens pietat ni transició, del Carol a la Cerdanya i de muntanya a ciutat.

M. GONZÁLEZ I LLUBERA.

Pic negre d'Embalira (2812 m.)

L'ASCENSIÓ a aquesta muntanya, situada en la carena frontera de França i Andorra, constitueix una fàcil i bella excursió d'hivern. Els seus pendents són força apropiats al ski, llevat dels andorrans en la part que forma el cim, el qual s'asseu en una alta cinglera; no obstant, una canal permet de guanyar els faldars inferiors que s'estenen en llargues ondulacions on es troben magnífics camps de ski, que formen la ribera del Balira. El cim està situat en el vèrtex de tres valls, del Campcardós, Ariège i Balira, per la qual cosa la seva vista és molt extensa, especialment vers les muntanyes andorranes, que hom domina en llur majoria.

Verifiquem aquesta excursió amb els companys Josep Puntas, Jofre Vila i Josep Ribas, tot aprofitant les festes de la Candelera. Un auto de Bourg-Madame ens deixa, a primeres hores del matí, al poble de Porté en la vall del Carol. Ens posem aviat els skis, i ens dirigim cap a la ribera de Campcardós que s'obre allí davant mateix. El dia s'hauria pogut qualificar d'espèndid si no fos el vent que fa volejar la neu dels cims i carenes, encara que tenim sort que en la vall no es deixa gairebé sentir.

Seguim ribera amunt i, malgrat l'escassetat de neu que hi ha aquest hivern, és aquí suficient per caminar amb facilitat; el gruix es va espessint a mida que pugem, i les pedres són cada vegada més isolades. Arribem a un pla; ens posem al recés d'unes roques, i a l'escalf del sol esmorzem, mentre a l'altre costat de vall, el Peiraforca s'aixeca separat de les carenes, ratllat tot ell per les dretes canals que baixen dels seus cims.

Reprenem novament la marxa. Els pendents són sempre bons per pujar, i aviat van apareixent les muntanyes que tanquen la vall amb la depressió de la Portella Blanca d'Andorra, i, més a la dreta, s'en'airen els dos cims bessons del Pic Negre. Som ja al fons de la clotada i comencem a atacar la blanca pala que s'estén llisa fins al cim; sobre nostre a la dreta s'obre el coll dels Isards. Després comprovarem que aquesta ruta hauria estat mil or; però nosaltres pugem directament; més tard ens trobem que el pendent



VALL DE CAMPECARDÓS



Gis. L. Esteban

PORTELLA BLANCA D'ANDORRA



EL CIM MERIDIONAL DEL PIC NEGRE D'EMBALIRA



Gls. L. Esclusen

PANORÀMICA VERS ELS PICS DE BAYETA I SENYAL DE L'ESQUELLA



Cl. J. Fumàs

LA VALL DEL ARIÈGE DES DEL CIM



Cl. Ll. Estésser

PANORÀMICA VERS ANDORRA



CRESTES I CERCLE DE PESSONS



Cts. 13. Portalet

ALTA VALL DEL BALIRA

es redreça i els skis rellisquen de costat; ens e's carreguem a l'espatlla i ens enfilem dret amunt, ensorrant-nos en la neu perquè la capa g'açada no té prou consistència per sostenir el nostre pes. Ja enlaire, arribem a un replà, prop mateix de la carena. S'obre a l'altre costat la ribera de Maranges i, tancant el fons, l'encinglera da serra de Cadí. Un quart més i ja som al cim.

Com he dit, aquests són dos i tenen una alçada semblant; en el meridional el vent bufa amb tal vio'ència que ni tan so's intenteu assolir-lo; però en el del costat N. estem més resguardats i podem suportar millor el fred. La vista és interessantíssima sobre les altes serralades de la Cerdanya, Ariège i Andorra; s'estén fins a les del Pirineu del Pallars. Dessota nostre es domina l'amp'e cercle de Pessons que es presenta magnífic amb els seus estanys glaçats.

Mentre en Puntas s'entorna a Porté, nosaltres anem a entrar a Andorra. Passem la bretxa que separa e's dos cims i baixem amb e's skis a coll per la dreta canal, ensorrant-nos en la neu; això ens permet davallar amb seguretat. Mitja hora després som al peu de l'espadat; ens calcem novament e's skis, baixem encara una llarga estona fins que ens aturem a unes roques per dinar. Davant nostre tenim la vall del Balira completament coberta de neu, i, del costat de migjorn s'obre el cercle de Pessons amb e's encinglerats cims del mateix nom que es presenten en un bonic contrallum.

Una hora després comencem una esplèndida davallada per comes i plans on la neu pols hi és en gran abundor; entrem després en un bosc de pins que augmenta l'interès de la nostra skiada fins que arribem al fons de la ribera. Aquesta es va desenrotllant en una sèrie de plans que deixem per anar a trobar la carretera que procedeix del port de Fra Miquel, i avall, sempre avall, skiant ràpidament, arribem a mitja tarda a So'deu, primer poble de la vall, que es troba a 1825 m. És un bon punt de partida per moltes ascensions a les altes serralades de l'Andorra oriental. La nostra interessant excursió és prou fàcil a l'hivern perquè pugui ésser efectuada per un skiador mitjà. Invertírem 4,30 hores en la pujada i 3 en la baixada.

LLUIS ESTASEN.

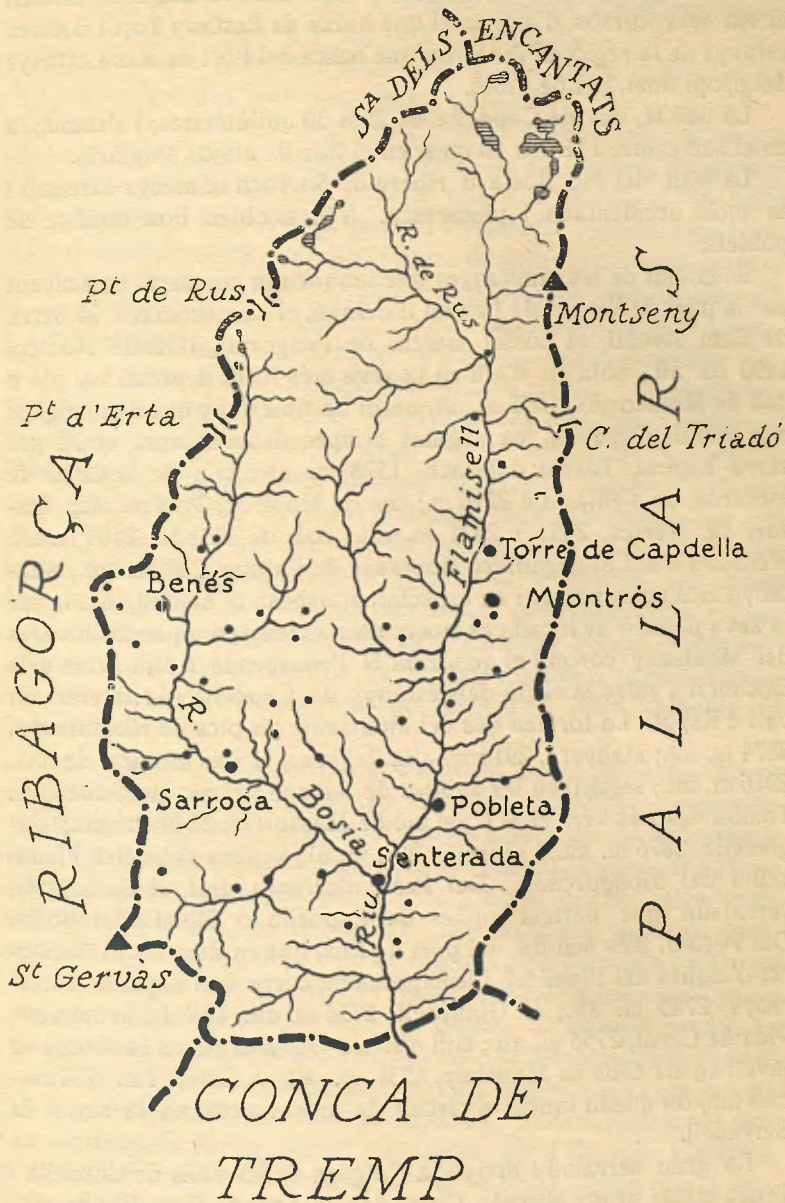
Conca del Flamisell

AQUESTA comarca estrictament natural està clarament demarcada i definida. Es troba enclosa dins d'un gran circuit de gegantesques muntañes, algunes d'elles de considerable alçària i de bell caràcter pireneic. Aquest gran circuit no té altra sortida que la del riu, per l'estret d'Erinyà. Forma en el seu si dues grandioses valls separades per altes i grandioses serrallades, les valls de les quals, després d'arreglar-ne d'altres de secundàries, s'uneixen al peu del poble de Senterada, i constitueixen el riu Flamisell que surt de la regió per l'expressat estret d'Erinyà, i va a desaiguar al Noguera Pallaresa prop de la Pobla de Segur. Aquesta comarca està naturalment compresa dins del Pallars, i històricament formava part del comtat del propi nom.

Es diferencia completament, per naturalesa i aspecte, de la Conca de Tremp. Passat l'estret d'Erinyà, que té com mitja hora de tirada, per on rossola ràpid el Flamisell en desnivell considerable, entre bancades de penya, es deixa la regió agrícola i s'entra en terres de ramaderia i en valls de bell caràcter pireneic. Es deixen els cuidats conreus, les vinyes i els oliverars, i s'estenen arreu verds i rumbosos prats de pasturatges. Les perspectives ofertes a l'esguard estan coronades per cims majestuosos, erissades crestes i tandes de retallades serres. Els mig caients de les muntanyes ofereixen la negror de les ufanes bagues, mentre els cims són pelats i esgalabrats. Els fons dels riberals estan engalanats per bella varietat d'arbreda, que festeja els cursos d'aigua i festona els prats.

No es troba cap població d'importància en la comarca, sols petits poblets, en general, enrestellats, amb cases de rònc aspecte, i construccions apropiades a la cria de bestiar. La ramaderia és la principal i quasi exclusiva ocupació dels habitants.

Dues valls principals formen la comarca: la ribera de Capdella i de La Pobleta, o sia el propi Flamisell, i la ribera de Sarroca o riu Bosia. Les altes muntanyes que la reclouen separen, a llevant i N., els caients del Noguera Pallaresa i a ponent els del Ribagorçana. El Flamisell té les fonts més altes en les muntanyes de Capdella, i el Bosia, en les muntanyes de Llevata, damunt de Manyanet.



El curs del Flamisell és d'uns 60 quilòmetres des del seu origen fins a la seva unió amb el Noguera Pallaresa. A Capdella formen el riu tres cursos d'aigua: el que baixa de l'estany Tort i d'altres estanys de la regió, el Riucerna que baixa del Port de Ras i estanys del propi nom, i el de Fulià.

La vall té, des de Capdella, de 25 a 30 quilòmetres; i s'eixampla en el seu centre i té uns 10 qms. en el lloc de major amplària.

La vall del riu Bosia o ribera de Sarroca té menys extensió i és molt accidentada i pintoresca. S'hi acoblen bon nombre de poblets.

El circuit de les muntanyes que tanquen la comarca, començant per la part de llevant de l'estret d'Erinyà, el constitueixen la serra de Sant Aventí, al costat mateix de l'engorjat, i la de Montcó, 1490 m. alt., baixant d'allí en la seva més forta depressió al pla o coll de Montcortès, 1055 m. alt., on hi ha un estany que dóna aigües a la vall de Capdella, va seguint sempre després vers el N. per serra Espina, Tossal d'Estach, 1578 m. alt.; cim de la Coma de Montrós, on s'enlaira a 2216 m.; cim de Montrós, 2498 m. alt.; Tossals de Mortés, 2451 i 2471 m. alt.; coll de Triadó, 2109 m. alt. S'enlaira d'allí al gegantesc Montseny de Pallars, 2882 m. alt., muntanya rica en minerals i en especial en asbest o amiant, d'on, per la seva posició avançada es frueix d'un extensíssim panorama. Des del Montseny corona el quadrant N. l'enasprada i alta serra dels Encantats, entre la regió dels estanys de Capdella i la interessant vall d'Espot. La formen des del Montseny, els pics de Montarroyo, 2874 m. alt.; Manyera, 2916 m. alt.; Peguera, el més enlairat de tots, 2916 m. alt.; segueixen les agulles de Sabaró i el pic de Subenulls. Tomba després vers el SO. pel pic de Mussolers, 2849 m. alt.; Cogamella, 2876 m. alt., i el Pesó, 2891 m. al., separa valls del Flamisell i del Ribagorçana. Del Pesó n'arrenca dret al S. la gran serralada que parteix aigües de Capdella o Flamisell i Bosia. Del Pesó o, més ben dit, del port de Rus, que és dessota la divisòria d'aigües del Flamisell i Ribagorçana, corre dret al pic de Tortarroys, 2745 m. alt.; el Ginabrell, 2756 m. alt.; coll del propi nom, Pica de Cerol, 2756 m. alt.; coll d'Ertà. Després baixa la carena de nivell en els cims de Monebuy, 1531 m. alt., i Camporan 1710 metres alt., on queda tancat el circuit de la comarca en la serra de Serradell.

La gran serralada divisòria d'aigües de les valls de Capdella i Bosia manté grans altituds. Corre des del port de Rus, 2804 m. alt., va al pic de Felià, 2769 m. alt., coll del propi nom, punta de Llena,

2693 m. alt., baixa ja al Tossal de la Costa, segueix pel cim de la coma d'Aguiró, 2490 m. alt., s'abaixa després sobtadament per anar a morir a la unió dels dos rius a Senterada.

Componen la comarca 6 municipalitats de gran extensió territorial, encara que poc poblada; són les següents:

Senterada en la unió dels rius Flamisell i Bosia, que té annexes el pobles de Cadolla, Cèrvoles, Larén, Llussà, Nahens, Puigcerver i Reguart, no arriba en el conjunt de tots vuit pobles a 500 habitants. Es troben en la vall pròpia del Flamisell: Montrós amb Bera-muy, Gramenet, Paüls, Pobellar i Mare de Déu de la Plana; la petita vila de Pobleta de Bellvehí amb Antist, Castell, Envall i Estavill; Torre de Capdella amb Aguiró, Astell, Capdella, Espuy i Obeix. En la vall del Bosia es troben les altres dues municipalitats: Sarroca de Bellera amb Bastida de Bellera, Erdo, Les Esglésies, Santa Coloma d'Erdo, Vilella, Xerallo; Benés amb Sas, i Sentís que formaven l'antiga batllia de Sas, Buira, Abellanós, Castellnou d'Abellanós, Castellvell de Bellera, Manyanet, Mesull i Vilanós. Tots aquests pobles ofereixen aspectes molt pintorescos per llur situació i cop de vista. Sarroca de Bellera està emplaçat dalt d'un penyal a 1015 m. alt. Era cap de la baronia de Bellera, del castell de la qual, adjunt al poble, no resten més que esmicolades ruïnes.

Els poblets de Corroncuy, Pla de Corroncuy, Perves i Pinyana, del municipi de Viu de Llevata, pertanyen a aquesta comarca natural. El conjunt d'habitants de tan extensa i bella comarca és de 3.500 habitants.

Com hem vist, no hi ha cap població, ni de relativa importància en tota la regió; així és que el cap important d'atracció i centre de les naturals relacions i contractacions es troba fora de la comarca. Per pertànyer aquesta a la regió alta del Pallars, o sigui, al Pallars Subirà, sembla que el seu curs de vida i acció deuria entregar-se vers Gerri de la Sal i Sort; mes les comunicacions naturals establertes pel pas del riu, lloc únic de comunicació constant tot temps de l'any, fa que tot el trànsit i relació sigui en avall vers Tremp, i encara més aviat a la Pobla de Segur. D'aquesta forma, la comarca del Flamisell deuria adjuntar-se a la demarcació de Tremp.

Fins avui la única comunicació rodada establerta, és riu amunt des de la Pobla de Segur fins a Capdella, i encara aquesta la deu a la importància de les obres efectuades per l'Energia Elèctrica de Catalunya per a l'aprofitament de la hulla blanca oferta pels nombrosos estanyos i caients d'aigua.

Actualment està en vies de construcció la carretera de Senterada

a Pont de Suert, 28 qms., la qual és de suma necessitat per als interessos i prosperitat de la comarca.

Totes les comunicacions, llevat de la carretera de la Pobla a Capdella per Senterada, es fan avui per camins de ferradura, molts d'ells prou dolents i intransitables bona part de l'any. Els més assenyalats i de trànsit són el de Senterada a Pont de Suert per Perves i Viu de Llevata; el de Senterada a Sarroca de Bellera, Les Iglésies, coll de Sas i port d'Ertà vers Tahull i Caldes de Bohí; el que, tot seguint la pròpia vall, puja dret a Manyanet i port de Ginebrell per anar a Caldes: el de Capdella a Caldes de Bohí per la vall del Riucerna i port de Rus, 2610 m. alt., que és el que s'acostuma avui més a seguir per anar a aquell establiment d'aigües; el de Capdella a Llesuy i a Sort pel coll de Triadó obert a 2109 m. alt., entre el pic de Mortés a Migjorn i el Montseny al N.; el que pel port de Filià, 2483 m. alt., comunica Capdella amb la vall de Llevata.

Com hem pogut observar, aquesta comarca és interessantíssima per als excursionistes. Molts dels seus alts cims han estat poc explorats el mateix que les seves precioses valls, que estogen un nombre extraordinari de bellíssims estanys.

† CESAR A. TORRAS

Curses de skis a La Molina

(XVI ANY DELS CONCURSOS D'ESPORTS D'HIVERN)

*Memòria del Secretari de la Secció d'Esports de Muntanya,
llegida en l'acte del Repartiment de Premis*

L'HIVERN d'enguany ens ha obligat a fer algunes modificacions en el primitiu programa de concursos de ski de la nostra Secció. Mentre en l'hivern de 1924-1925 la neu vingué als Pireneus a darrers de febrer, i mantingué blanques les muntanyes fins a darrers d'abril, enguany el desembre i el gener han absorbit la neu de la temporada.

La primavera de 1925 ens dugué neu abundosa quan hom ja desesperava de poder celebrar les curses de ski; el 1926, al contrari, quan hom esperava una llarga temporada de neus i s'havien organitzat curses per a tots els diumenges de febrer i una cursa de

mntanya per equips per a primers de març, la neu mancà per poder celebrar el Campionat de Catalunya de Ski (fons), precisament quan aquest element semblava segur per algun temps.

La inauguració del Xalet de La Molina, fou també la de la temporada d'esports de neu, els dies 6, 7 i 8 de desembre.

En aquelles diades, a més d'una nombrosa colla de socis que assistiren a La Molina per gaudir de les primeres neus i del confort del Xalet, varis socis de la Secció visitàrem les muntanyes del Canigó, les més afavorides per les primeres nevades de l'any.

El 13 de desembre es reuní una nombrosa colla de skiadors al Xalet de la Molina; i el 19 del mateix mes, que es tenien notícies de grans nevades, s'hi organitzà novament una excursió colectiva, a la qual assistiren un centenar de socis de la Secció.

Dissortadament aquell dia un seguit mal temps de Ponent va enterbolir aquesta excursió.

Arribades les festes de Nadal, tothom organitzà noves excursions, aprofitant el descans que hom es pren en tals diades.

Un nombrós grup d'excursionistes ens dirigírem a les Valls de l'Ariège per visitar el cercle de Siscà i efectuar ensems alguna ascensió als cims de la frontera franco-andorrana, assolint-se sense cap dificultat el pic d'Ascobes, una de les més interessants muntanyes d'aquesta regió, que encara no havia estat visitada a l'hivern.

En els plans de Font Canaleta i a les pistes de Padrons i Puimorens, foren aiximateix molts els skiadors que aprofitaren les diades de fi d'any i començaments de gener.

De Nadal a Cap d'Any varen traslladar-se a Mègeve i Chamonix en l'Alta Savoia una vintena de skiadors on trobaren molta neu i un excellent terreny per a la pràctica del ski. A Mègeve Mr. Adolphe Zarn, el reconegut tècnic del ski i bon amic del CENTRE, junt amb els seus fills va acompanyar-los arreu rebent de tots ells profitoses ensenyances.

Fins al dia de Reis la neu fou en poca quantitat a tot el Pireneu, i quan es reberen noves a la nostra Secció anunciant importants nevades les llistes d'inscripció per pernoctar al Xalet de La Molina el dissabte, dia 9, s'ompliren ràpidament.

Aquella vegada, hom trobà neu abundosa a La Molina. Ho aprofitaren els nostres excursionistes per ascendir fins als cims de Puigllançada i el Padró dels Quatre Batlles.

Animats per aquelles nevades i esperant que continuarien, almenys en el mes de gener, atapeint el mantell blanc de les nostres muntanyes, la Junta de la nostra Secció projectà un llarg programa

de curses en ski, en el qual inclogué proves de caràcter social i internacional i el campionat català de fons.

La primera prova, la cursa social d'habilitat, tingué lloc el dia 17 de gener. Fou correguda en un pista de gran inclinació amb viratges molt tancats, per 9 corredors, que es classificaren com segueix:

1. ^{er}	Sr. Ricard Ribas,	1 m. 30 s.
2. ^{on}	» Enric Sagué	1 m. 35 s.
3. ^{er}	» Josep M. ^a Guilera	1 m. 45 s.
4. ^{rt}	» Josep Guarro	1 m. 57 s.
5. ^{nt}	» Carles Bertrand	2 m.
6. ^è	» Josep M. ^a Galilea	2 m. 16 s.
7. ^è	» Agapit Vallmitjana	2 m. 29 s.
8. ^è	» Xavier Vilaró	2 m. 32 s.
9. ^è	» Manuel Subirana	2 m. 34 s.

El guanyador va adjudicar-se la Copa oferta per un grup d'amics de la Secció.

El dia 24 de gener s'organitzà una segona cursa d'entrenament, amb caràcter social i en un recorregut de 8 quilòmetres al voltant del turonet de Font Canaleta.

La classificació que s'establí fou com segueix:

Fora de Concurs:	Sr. Josep M. ^a Guilera	1 h. 6 m.
1. ^{er}	» Lluís Bertrand	1 h. 10 m. 40 s.
2. ^{on}	» Carles Bertrand	1 h. 14 m. 23 s.
3. ^{er}	» Francesc Freixa	1 h. 15 m. 45 s.
4. ^{rt}	» Xavier Vilaró	1 h. 17 m. 27 s.
5. ^{nt}	» Eduard Bertrand	1 h. 17 m. 47 s.
6. ^è	» Ignasi Folch	1 h. 21 m. 40 s.
7. ^è	» Joan Junqueras	1 h. 21 m. 55 s.
8. ^è	» Josep M. ^a Abadal	1 h. 24 m. 10 s.
9. ^è	» Ignasi de Quadras	1 h. 33 m. 10 s.
10. ^è	» Boris David	1 h. 44 m.

Sortits 16 corredors.

El senyor Lluís Bertrand va guanyar la Copa oferta per la «Societat d'Atracció de Forasters».

Aquestes curses ompliren d'interès les excursions collectives, precisament quan més neu hi hagué a les pistes de La Molina.

Els dies 31 de gener i 1 i 2 de febrer tingueren lloc els Cursos Internacionals de Ski, en els que vingué a prendre part

un valuós nucli de corredors madrilenys del «Club Alpino Español» i de «Peña'ara» aquests darrers acompanyats del seu President l'entusiasta senyor Antoni Victory.

En la primera d'aquestes diades tingué lloc la cursa de skis velocitat, en la qual el soci de la nostra Secció senyor Wintsch efectuà una cursa brillant, i guanyà el primer lloc. Li fou assenyada la «Copa Bugatti».

S'establí la següent classificació:

	1	Sr. G. Wintsch,	del C. E. de Cata'unya	1 m. 26 s.
	2	» E. Parache,	» C ub A pino Español	1 m. 40 s.
	3	» A. Botella,	» » »	1 m. 45 s.
	4	» A. Huerta,	» Peñalara	2 m. 1 s.
	5	» F. Huerta,	» »	2 m. 10 s.
	6	» J. Goyanes,	» C'ub Alpino Español	2 m. 15 s.
	7	» M. Pina,	» Peñalara	2 m. 20 s.
ex-æquo	8	» M. Guilera,	» C. E. de Catalunya	2 m. 33 s.
		» J. Ribas,	» » »	2 m. 33 s.
	9	» C. Bertrand,	» » »	2 m. 36 s.
	10	» J. M. ^a Estasen,	» » »	2 m. 37 s.
	11	» J. Folch,	» » »	2 m. 40 s.
	12	» Ll. Bertrand,	» » »	3 m.
	13	» F. Serra,	» Peña ara	3 m. 11 s.
ex-æquo	14	» J. Costa,	» C. E. Barce'onés	3 m. 30 s.
		» J. Benavent,	» » »	3 m. 30 s.
	15	» J. Abadal,	» C. E. de Catalunya	3 m. 40 s.
	16	» J. Corujo,	» C ub A pino Español	3 m. 45 s.
	17	» J. Fons,	» C. E. de Catalunya	4 m. 4 s.
	18	» X. Vilaró,	» » »	4 m. 35 s.
	19	» F. Sagalà,	» » »	4 m. 43 s.
	20	» Ll. Marnet,	» » »	5 m. 28 s.

També en aquesta diada tingué lloc la cursa de skis mig fons per a senyoretes, «Copa Hurushi» (*challenge*).

Classificació:

1. ^a	Srta. Pilar Duran,	29 m. 48 s.
2. ^a	» Roser Maier,	30 m. 45 s.
3. ^a	» Montserrat Cirera,	42 m. 59 s.

La senyoreta M.^a Rosa Amat, que portava una cursa molt bona, hagué de retirar-se per haver trencat un ski.

Com el dia 20 de desembre, a la matinada del dia 1.^{er} de febrer,

el vent de Ponent i la pluja malmeteren la neu de les pistes la qual cosa obligà el Jurat a suspendre la cursa internacional de fons, i assenyalar-la pel dia següent.

Sortosament, el confort del nostre Xalet fou suficient per a que els skiadors forasters no s'emportessin una mala impressió de la festa.

El dia 2 de febrer tingué lloc una cursa de mig fons, en substitució de la de fons internacional que s'havia hagut de suspendre.

S'establí la següent classificació:

1. ^{er}	Sr. Frutos Huerta,	del Peñalara	55 m. 45 s.
2. ^{on}	» Angel Huerta,	» »	55 m. 46 s.
3. ^{er}	» Manuel Pina,	» »	58 m. 56 s.
4. ^{rt}	» Josep Costa,	» C. E. Barcelonés	59 m. 31 s.
5. ^{nt}	» Ignasi Corujo,	» Club Alpino Español	59 m. 58 s.
6. ^è	» Josep M. ^a Guilera,	» C. E. de C.	1 h. 2 m. 55 s.
7. ^è	» Piñol,	» C. E. Barcelonés	1 h. 4 m. 45 s.
8. ^è	» Lluís Bertrand,	» C. E. de C.	1 h. 8 m. 27 s.

S'adjudicà al senyor Frutos Huerta la Copa «Bertrand i Coma» i el nostre consoci senyor Guilera va guanyar el Trofeu «Peñalara», ofert per aquesta entitat al primer corredor del CENTRE que es classifiqués.

En aquella mateixa jornada, i utilitzant un trampolí que es construí sota la direcció del campió d'Espanya de salts, senyor Aureli Botella, tingué lloc el Concurs de Salts per a l'adjudicació de la Copa de S. M. el Rei d'Espanya, que enguany pertocava disputar a la banda de migjorn dels Pireneus.

El senyor Botella, amb un estil remarcable, guanyà la prova, disputant-li d'aprop el senyor A. Huerta, efectuant tots dos en un estil ben correcte impressionants salts de més de 16 metres.

La classificació fou com segueix:

1. ^{er}	Sr. Aureli Botella,	del Club Alpino Español	103'40 punts
2. ^{on}	» Angel Huerta,	» Peñalara	93'40 »
3. ^{er}	» Josep Goyanes,	» Club Alpino Español	70'60 »
4. ^{rt}	» Jordi Folch,	» C. E. de Catalunya	69'80 »
5. ^è	» Manuel Pina,	» Peñalara	67'40 »

Encara que els altres diumenges del mes de febrer s'organitzaren excursions collectives a La Molina i que en la del dia 14, una nevada intensa i baixes temperatures que la succeïren, permeteren

fruir d'una excursió en ski al Puigllançada, pot donar-se per acabada la temporada de neus, perquè aquestes no tenien la consistència indispensable a causa de les temperatures altes dels darrers de febrer i de març.

Això ens féu suspendre la cursa de fons per a l'adjudicació del Campionat de Catalunya, assenyalada en programa pel 28 de febrer.

No obstant, cal consignar en aquesta petita recensió de l'activitat de la Secció d'Esports de Muntanya en el darrer hivern, les interessants excursions efectuades els primers dies de febrer a les Valls del Balira i de l'Ariège; i en els de Setmana Santa i Pasqua al Pallars i a la Vall d'Aran, en les quals els elements més actius, de la Secció executaren remarcables gestes, magnífic exemple pels skiadors que llencen els skis a un recó en mancar la neu aprop del confortable hotel.

En la primera s'assolí el Pic Negre d'Embalira i en la segona el Montseny de Pallars, el Peguera i el Bassiero, cims que depassen tots els 2.800 metres.

En aquestes excursions no manca mai la neu i aquesta no es més que una afegidura a les innumbrables joies que proporcionen les travesies d'alta muntanya.

I és que el mantell blanc, sublim agre-dolç de les excursions hivernenques, cal saber cercar-lo muntanya amunt, en l'ambient pur de les carenes.

I bé, merces a l'esforç de tots plegats i a l'abnegació d'uns pocs companys nostres, ara ja tenim a La Molina un casal per al skiador, on en l'íntim confort de les seves dependències s'aplega el gran amor a la muntanya dels excursionistes catalans.

Mancariem a la finalitat primordial que ha presidit l'obra del nostre Xalet i les activitats de la Secció d'Esports de Muntanya, si amb el pretext de que a La Molina no hi manquen les comoditats, oblidéssim la bellesa ferèstega dels nostres Pireneus.

M. GONZÀLEZ I LLUBERA.

El Dr. Oleguer Miró i Borràs

IN MEMORIAM

Fou el doctor Miró un precursor de l'excursionisme científic. D'aquella generació il·lustre, avui quasi desapareguda, en la qual culminaren els Aulestia i Pijoan, Torres i Argullol, Maspons i Labrós, Masriera, Massó, Canivell, Bertran i Bros, Barrallat, Fiter, Arabia, Canal, Gomis, Bosch de la Trinxeria, Mitjans, Vergès, Mariezcurrena, i, damunt de tots i potser, més que tots, el nostre César A. Torras, vertaders apòstols d'una religió, els dogmes de la qual estaven fundats en l'amor a tot el de casa nostra, i l'actuació de's quals radicava en l'abnegació i en la fe en els idea's més purs.

En la noble ciutat de Manresa veié la llum primera, el 28 de setembre de 1849; i en ella s'adormí en pau el dia 3 d'abril d'enguany. La llarga i profitosa vida del Dr. Miró pot sintetitzar-se en aquests mots que podrien ésser el més just epitafi a la seva memòria:

PERTRANSIT BENE FACIENDO

D'una bonesa de cor extraordinària, tingué ocasions sobrades per demostrar el seu amor al pròxim, vertaderament franciscà amb l'exercici de la medicina. La convivència amb les misèries humanes, per raó de l'art de curar-les, no fou obstac·le per a que el privés de dedicar-se a les més enlairades disciplines de l'esperit. D'exquisida sensibilitat era un devotíssim de la naturalesa, perquè en ella veia el compendi de l'obra sobiranament bella, de l'Omnipotència divina; i aquest sentiment, com una conseqüència lògica, el conduí a l'obra de l'excursionisme tal com aquest era comprès mitja centúria enrera. I és per això que res li fou estrany de quant a la Història, a la Ciència, a l'Art, a l'Arqueo'ogia i al Folklore de la nostra terra, es pertanyia. El mestratge en aquestes disciplines li era justament reconegut, i la seva autoritat en tals matèries, indubtable.

La nostra ASSOCIACIÓ CATALANISTA D'EXCURSIONS CIENTÍFIQUES, des dels primers temps de la seva existència, s'honorava comptant entre els seus més prestigiosos membres, el Dr. Miró, com delegat a Manresa; i el CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA, que ha considerat sempre que el millor títol d'honor és proclamarse hereu i successor dels honorables patricis iniciadors de l'excursionisme, s'ha cregut en el deure ine'udible de dedicar, aquest record de veneració fervorosa a qui tants de mereixements tenia.

Assaig de Geografia Humana de la Muntanya

per RAOUL BLANCHARD

Aquesta obra, traduïda i anotada pel nostre consoci PAU VILA, que el BUTLLETÍ ha publicat íntegrament, ha merescut de la revista CIÈNCIA el judici que tenim l'honor de transcriure.

AQUEST llibre conté, en essència, les lliçons que va donar M. Raoul Blanchard dins els Cursos d'Intercanvi de la Mancomunitat de Cata'unya, l'any 1922, a favor, principalment, del Seminari de Geografia dels Estudis Normals de la susdita Mancomunitat. Han estat redactades per Pau Vila, davant les notes del mestre i amb els apuntaments presos pels alumnes dels Estudis Normals.

Presenta aquest llibre, com diu el compilador, un «quadro natural» de la vida humana a muntanya, en tots els aspectes del treball i d'adaptació pròpiament geogràfica: vida agrícola, pastoral, de tràfec, industrial, característiques de les aglomeracions, del lloc d'empaçament, de la casa, repartiment i moviment de la població, amb el problema tan típic de la migració, etc.

El tema, en ell mateix, té per a nosaltres, fills d'un país essencialment muntanyenc, un interès vivíssim, augmentat, en aquest cas, per les documentades intercanvies referents a la muntanya catalana, que Pau Vila, excursionista i escorcollador infatigable, hi ha sabut afegir.

Però el major interès, al nostre entendre, el té l'assaig com a document científic. La geografia humana, ciència nova, no dedicada, no constituïda encara, apareix al món voltada de perills. En té, principalment, dos d'interns, fills de la seva mateixa constitució, que són la fantasia i l'anècdota; i dos d'externs, en els quals pot caure com en coixins de poma; són, en l'aspecte doctrinal, la Sociologia i en el documental la Història.

L'assaig de M. Blanchard, que un pilot expertíssim com Pau Vila ha portat al cabal de les lletres i de la ciència catalanes, fuig de tots aquells perills i se'ns presenta netament i virginalment

geogràfic. Adhuc el sobrenom d'assaig el protegeix i el salva. És un recull objectiu, concret, de dades geogràfiques, sense mica de literatura, ni ombra de disquisicions que corresponen a altres ciències. L'atinada selecció dels fets i la llur sàvia ordenació, són els instruments simplicíssims de què es val l'autor, i per això l'obra, sense ultrapassar la forma literària d'assaig, queda, com a document geogràfic, definitiva i única.

Si nosaltres haguéssim de qualificar-la amb pocs mots, gosàriem a dir que és el model típic, el mètode de la geografia humana a muntanya. M. Raoul Blanchard ens el dona en un bellíssim exemple: els Alps. Pau Vila s'hi ensinistra en un cas especialment car: els Pireneus, Catalunya. I qualsevol geògraf o excursionista l'aplicarà, de seguida de llegit, a les seves muntanyes i a aquelles que estimi.

Cal felicitar l'autor, bon amic nostre—al qual en aquesta ocasió testimoniegem la nostra millor recordança—al compilador i anotador i al CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA, que ha sabut afililar generosament aquesta obra, que és, en els camps de la geografia humana de tot el món, una primícia excel·lent.

A. G.

Crònica

CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA

MAIG DE 1926

CONFERÈNCIES I SESSIONS.—El dia 6, el Dr. Josep Garrut donà una conferència sobre la *Iconografia de l'escultor Ramon Amadeo*.

El dia 7, el senyor Josep Puntas descriví una *Excursió i ascensió al Mont-Blanc*, la qual ressenya fou il·lustrada amb interessants projeccions.

Els dies 14, 21 i 28, el Dr. F. Xavier Parés i Bartra donà una sèrie de conferències sobre *Una excursió en automòbil pels Alps francesos*, les quals foren il·lustrades amb projeccions. Com a complement d'aquestes conferències s'inaugurà una interessant exposició de fotografies del senyor Joan Xicart.

El dia 19, el senyor Josep M.^a Batista i Roca, President de la Secció de Folklore, donà una conferència sobre *Les Festes de Primavera*.

Els dies 20 i 21, el Rvd. senyor Francesc Baldelló, donà dues interessants conferències sobre *Objectivitat Popular del Cant Litúrgic*, acompanyada d'illustracions musicals.

Finalment, el dia 27, el senyor Joan Roig donà una conferència il·lustrada amb projeccions, sobre *Els Monuments de Pisa, Luca i Siena (Itàlia)*.

SECCIÓ DE FOTOGRAFIA.—Aquesta secció organitzà per al dia 2 una excursió als voltants de Cànoves (baix Montseny); el dia 9 alguns dels seus socis feren una excursió d'un matí al Figaró i Santa Eugènia del Congost; els dies 12 i 13 anaren a Salou; el dia 16, al matí, al Prat de Llobregat per recórrer les voreres del riu; i els dies 23, 24 i 25 efectuaren una excursió a la Cerdanya i serra de Cadí.

SECCIÓ D'ESPORTS DE MUNTANYA.—Els dies 29 i 30 tingué lloc l'excursió col·lectiva al Xalet de La Molina, organitzada per aquesta Secció, amb motiu de celebrar-s'hi el tradicional banquet de comiat de la temporada d'esports de neu, el qual enguany revestí major importància pel fet de poder aplegar-se per primera vegada amb motiu d'una diada com aquella en el nou xalet bastit pel CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA i celebrar-ho en els mateixos llocs on es realitzaren les curses i excursions amb skis.

Els excursionistes que passaven de la cinquantena i que es traslladaren a La Molina, els uns amb tren i els altres per carretera, reberen l'agradosa novetat de trobar del tot enllestida la part de decoració i pintura que mancava fer al menjador, vestíbul i dormitoris. Satisféu a tothom el bon gust i encert amb que ha estat realitzat.

Un temps immillorable va permetre als expedicionaris de voltar al seu gust pels pendents de Font Canaleta i àdhuc d'arribar-se fins al cim de Puigllaçada.

El senyor Adserà, administrador del Xalet, va servir un selecte menú que merescué l'aprovació de tots els assistents al mateix.

Cal remarcar la brillant demostració d'entusiasme i esportivitat que donaren moltes de les damisselles skiadores traslladant-se també a La Molina.

SECCIÓ D'ARQUEOLOGIA I HISTÒRIA. — El dia 2 alguns socis d'aquesta secció feren una visita al Palau de la Generalitat i capella de Sant Jordi de la Diputació Barcelonina; el dia 9 visitaren les

notables colleccions del senyor Ròmul Bosch i Catarineu; i el dia 16 efectuaren una excursió a Montserrat per tal de visitar els interessants Museus i Biblioteca del Monestir.

CURSET DE CIÈNCIES APLICADES A L'EXCURSIONISME.—Amb el mateix interès que en els mesos anteriors, ha seguit desenrotllant-se, durant el mes de maig, aquest breu, per bé que interessant curset, que ha estat seguit per bon nombre de socis del CENTRE i altres entitats excursionistes.

El professor Dr. Jaume Marcet, de la Universitat de Barcelona, donà dues lliçons teòriques i una de pràctica sobre *Estudis Fisiogràfics de Geologia*.

En la primera lliçó es tractà de les dades prèvies en els estudis fisiogràfics, mostrant-se les diverses cartes geogràfiques i geològiques utilitzables. Els assistents pogueren conèixer les diverses obres i treballs que permeten orientar-se en les investigacions fisiogràfiques, així com les Societas i Institucions que conreen aquests estudis.

Projectada una excursió geològica a Martorell, es féu la preparació d'ella, consultant-se les cartes publicades.

La segona lliçó fou verament pràctica. Es realitzà l'estudi geològic dels contorns de Martorell, per tal de poder interpretar ben bé la fisiografia de la zona estudiada. S'investigà l'estructura de la formació paleozoica i els dics porfídics que la travessen; els depòsits triàssics situats damunt d'ella; i del coneixement obtingut es raonà la fisiografia actual, darrera etapa de la llarga sèrie de fases evolutives per què ha passat la zona estudiada, així com la probable fesomia en l'esdevenidor. No menys importància tingué l'estudi de les explotacions mineres i llur relació amb la tectònica observada.

La tercera lliçó fou de recapitulació dels estudis fets, i permeté establir la gran síntesi geològica de la zona estudiada, i poder fer-se càrrec del sentit dels estudis fisiogràfics i geològics en el més ample sentit de la paraula.

El senyor Pau Vila, ex-professor dels Estudis Normals de la Mancomunitat, donà les dues lliçons sobre *Iniciació a la Geografia Humana*.

En la primera lliçó assenyalà els fets generals de la geografia humana: cases, poblacions, camins, conreus, etc., i com aquests són influïts pel terreny, pel clima i per les necessitats de l'home, dit i exemplaritzat amb munió de casos de per tot arreu i de Catalunya.

En la segona lliçó es tractà de la manera d'observar aquesta

mena de fenòmens bo i anant d'excursió, i la manera d'aplicar un qüestionari que fou repartit als assistents, per tal de recollir dades de valor geogràfica dels arxius i, sobretot, de la boca del poble, juntament amb la manera de sintetitzar aquestes dades per tal de publicar-les.

És possible que aquestes dues lliçons siguin completades amb una excursió de pràctiques a començaments de juliol, la qual s'avisarà oportunament.

Amb aquestes lliçons s'ha donat per acabat aquest interessant curs de disciplines aplicades a l'excursionisme, el qual s'ha vist força concorregut amb general satisfacció i aplaudiment dels assistents que han dispensat als professors les majors atencions, encoratjant-los a seguir aquesta tasca que tant profitosos resultats pot donar a l'excursionisme i a les ciències amb ell relacionades. L'èxit obtingut per aquests cursos sumaris ha estat motiu de que el CENTRE es preocupi ja des d'ara de donar-los major extensió en el curs vinent. Per a això compta amb apreciables oferiments.

Noves

VISITES.—Els dies 13 i 30 de maig, el CENTRE fou visitat per dos nombrosos grups de socis de les entitats germanes CLUB EXCURSIONISTA DE GRÀCIA i CENTRE EXCURSIONISTA «SABADELL» respectivament. Foren rebuts per un membre de la Junta Directiva, el qual els mostrà totes les dependències de la casa i els féu una breu descripció de l'organització de l'entitat i els diversos serveis que té establerts, especialment la Biblioteca i l'Arxiu Fotogràfic, que merquesquen els elogis dels visitants.

INTERCANVI.—El Club Alpin Belge, de Brusselles, fundat el 1883 i reconstituït recentment, s'ha adreçat al CENTRE per tal d'establir el canvi del seu Butlletí amb el BUTLLETÍ EXCURSIONISTA DE CATALUNYA, proposició que ha estat acceptada de molt bon grat per la Junta Directiva.

També ens ha estat tramès un exemplar del llibre *Sangaku-Bi* col·lecció de fotografies, descripcions i poemes de les principals muntanyes del Japó, compilades i publicades pel The Japan Walking Club i The Japan Ladies' Walking Club. El CENTRE, per la seva

part, ha correspost amb la tramesa d'un aplec de les seves publicacions.

És motiu de gran satisfacció veure com la tasca cultural i científica del CENTRE és observada i apreciada arreu i com les seves obres son sollicitades, especialment a l'estranger.

Bibliografia

MAURICE GOURDON.—*Au Pays d'Aran*.—Un vol. en 8.^u, 223 pp.—Saint Gaudens, Imp. Abadie, 1924.

Les muntanyes atrauen l'home d'una manera irresistible. Qui hi va mogut per un esperit científic; qui per conquerir-les, en assolir els cims i afrontar perills, i qui per fruir de la pau en la serenor riallera de les valls. Sigui la que sigui la manifestació cercada, tots aquests enamorats tenen un punt de contacte: l'amor a la muntanya, tots són muntanyencs.

És per això que moltes muntanyes frontereres són per la seva situació partió natural entre dues races d'homes, i a l'ensem lligams de germanor entre un estol dels mateixos. Separen nacions però uneixen els cors, sota una comunitat d'aficions.

I ha estat precisament la lectura del llibre de M. Maurice Gourdon que ens ha portat a fer aquesta sèrie de consideracions. Un francès parlant de casa, d'un tros de Catalunya, de la Vall d'Aran, com els nostres pireneistes han tractat moltes vegades de les valls de Gavarnie, de Cauterets i de Luchon.

Au Pays d'Aran és un conjunt de monografies dels llocs i pobles més interessants de l'Aran, el contingut de les quals descobreix en l'autor un home d'extensíssima cultura i, per tant, pot recomanar-se la seva obra com a companya d'excursió al turista, geòleg, folklorista, botànic, arqueòleg, etc., etc.

El que més ens ha admirat, és pensar el nombre considerable de viatges que han estat necessaris per recollir el cúmul de dades contingudes en el llibre d'En Gourdon, car hom dubta de l'existència d'algun Aranès que totes les conegués.

I és que *Au Pays d'Aran* ha estat publicat l'any 1924, quan el seu autor era vers el 1874 que, habitant a Luchon, començà a practicar la primera correria per una «regió superba on la naturalesa

ha semblat a plaer.... belleses de primer ordre que hom no es cansa mai d'admirar». Són les seves paraules.

Maurice Gourdon és un precursor. Les seves excursions pertanyen a l'edat heroica, i per això la narració de les mateixes tenen aquell interès dels descobriments: Molts pics de l'Aran tenen en ell el primer conqueridor.

I és per això que l'Aran descrit per En Gourdon resulta potser un xic primitiu, i els seus costums quelcom pintorescos a través del vidre de color amb què els francesos veuen les coses d'aquesta part de la frontera. Avui les coses estan un xic canviades.

Au Pays d'Aran és un llibre que cal recomanar a tot aquell que vulgui visitar la Vall d'Aran, i fins al que creient conèixer-la ja, desitgi arribar al fons de la qüestió.

La seva lectura es fa agradable mercès a la varietat d'estils que l'erudició de l'autor li ha permès emprar: des de l'exposició seca i àrida dels horaris, passant per les descripcions arqueològiques, botàniques, geològiques, intel·ligibles solament pels especialistes, fins arribar a les roses poètiques. Quan l'autor s'extasia davant les belleses de la muntanya, la gama literària està plena de nombroses gradacions.

I aquesta varietat és la principal distinció que podríem establir entre el llibre d'En Maurice Gourdon i la guia d'En Juli Soler, treball aquest més complet, més metòdicament ordenat, de descripcions cronomètriques on no manca parlar de camí o itinerari existent, arrodonit tot amb aquelles dades d'història, geografia, agricultura, arqueologia, etc., que tant llueixen en una obra destinada a conduir el visitant, fent-li ensems els honors de la regió.

Si algun comentari negatiu ens acut en llegir l'obra d'En Gourdon és justament el poc compte que ha tingut en la toponímia, tan cuidada en l'obra d'En Juli Soler, sobretot en el que fa referència a l'ortografia catalana dels noms de pics, valls, cims, pobles, etc.... Poc hauria costat al nostre estimat consoci de trobar amical col·laboració per acordar amb la realitat aquest petit detall, que no desllueix, altrament, el mèrit del treball.

El CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA sempre s'ha enorgullit de comptar entre els seus membres personalitats com la d'En Maurice Gourdon, el qual amb la seva darrera obra ha acreditat una vegada més la seva afició per les coses de casa nostra, d'exemple i model als nostres Pireneïstes.

JOSEP M.^a SOLER COLL.

Biblioteca

REVISTES INGRESSADES ÚLTIMAMENT. — Sumaris resumits.

BARCELONA ATRACCIÓ

- Martí y Navarre, J. B.—*El Salón de Ciento*.—Núm. 175-1926.
 Cantero, Emilio.—*Alrededores de Barcelona. Vallvidrera*.—
 Núms. 175, 177-1926.
 Golferichs, Macario.—*La Estatuaria en Cataluña*.—Núms. 177,
 178, 179-1926.
 Capmany, A.—*Fiestas y costumbres populares de Cataluña. La
 Romería de San Medin*.—Núms. 178, 179-1926.
 Poblet, Matías.—*Poblaciones notables de Cataluña. Mont-
 blanch*.—Núms. 178, 179-1926.
 Rubió y Tuduri, N. M.^a.—*Progresos de la Urbanización en Bar-
 celona*.—Núms. 178, 179, 180-1926.
 Ruiz Porta, Juan.—*Los Monumentos Históricos y Arqueológi-
 cos. El Arco de Bará. La Cantera romana de «El Mé iol»*.
 Núms. 178, 179-1926.
 Franch, J.—*El Turismo y la Montaña. Montseny*.—Núm. 180-
 1926.

BULLETIN DU CLUB ALPIN BELGE

- Loicq, Ferdinand.—*Le Grépon en sens inverse*.—1925-12.
 Delwart, H.—*De Trift a Mountet par le Schalligrat*.—1925-16.
 Ganshof, Georges.—*Traversée S.-N. de l'aiguille du Peigne,
 3.172 mètres (massif du Mont-Blanc)*.—1925-19.
 Solvay, P.—*Première ascension de la pointe de l'Echelle par
 l'arête et la face sud-ouest*.—1925-22.
 Ségogne, Henry de.—*Au versant de la mer de glace du Gré-
 pon*.—1926-52.
 De Visscher, Fernand.—*L'arête nord du Rimpfischhorn*.—
 1926-56.

ALPINISME

- Arlaud, Jean.—*La difficulté aux Pyrénées*.—1926-5.
 Roux, Docteur Paul.—*Les Bans (3.668 m)*.—1926-10.
 Schindler, Capitaine.—*Le ski de printemps*.—1926-21.

Arlaud, Jean.—*Le Pic Central de la Cascade par le Nord*.—1926-33.

Roux, Docteur Paul.—*Le Rateau (3.809 m)*.—1926-40.

Legrand, M.—*L'ascension hivernale du Rateau*—1926-49.

Dalloz, P.—*La première ascension hivernale de la Meije occidentale (3.987 m)*.—1926-56.

Hug, Docteur Oskar,—*L'Alpinisme et le Ski*.—1926-57.

BULLETIN PYRÉNÉEN

Schrader, F.—*Sur l'origine de la Cascade de Gavarnie*.—1926-1.

Auscher, Léon.—*En el valle de Ordesa*.—1926-9.

Gourdon, Maurice.—*La Vallée du Rieu Majou et le Pic d'Ourdissetou. (2.601 m)*.—1926-19.

Meillon, Alph.—*Le Passé du Vignemale*.—1926-27.

Rouch, Louis.—*Croquis Pyrénéens (suite)*.—1926-61.

Meillon, Alph.—*Le Passé du Vignemale (suite).—Mes excursions autour du Vignemale*.—1926-68.

Tissié, Dr. Philippe.—*La Vallée d'Arazas*.—1926-94.

Meillon, Alphonse.—*La Houille blanche dans les Pyrénées. Etudes des Lacs et des Glaciers*.—1926-96.

Gaurier, Ludovic.—*Les lacs des Pyrénées. Etat d'avancement des Etudes Limologiques à la fin de 1925*.—1926-97.

NOVES ADQUISICIONS

Arte Religioso. Colección Iconográfica, San Jorge.—Roma, 1924.

Paris y sus Alrededores, Guía...—París, (s. d.).

LUNN, ARNOLD.—*Le Ski en Hiver, au Printemps, sur les Glaciers...*, Chambery, 1924.

BROCA Y MONTAGUT, G. M.—*Significación de Jaime I, el Conquistador*.—Barcelona, 1890.

UBACH Y VINYETA, F.—*Sistemático desvío de los Historiadores Castellanos respecto a los Hombres y a las Cosas de la Tierra Catalana*.—Barcelona, 1888.

SAGARRA Y DE SISCAR, F. DE.—*La Sigilografía parte de la Arqueología y Auxiliar de la Historia*.—Barcelona, 1890.

CARRERAS Y CANDI, F.—*Hegemonía de Barcelona en Cataluña durante el siglo xv*.—Barcelona, 1898.

- MIRET Y SANS, J.—*La Expansión y dominación Catalana en..... la Galia Meridional*—Barcelona, 1900.
- HINOJOSA, EDUARDO DE.—*Orígen y Vicisitudes de la Pagesia de Remensa en Cataluña*.—Barcelona, 1902.
- CASADES Y GRAMATXES, P.—*Influencias del Art Oriental en los Monumentos Romanichs de Catalunya*.—Barcelona, 1903.
- ELIAS DE MOLINS, A.—*Los Estudios Históricos y Arqueológicos en Cataluña en el siglo XVIII*.—Barcelona, 1903.
- RUBIO DE LA SERNA, J.—*Los primeros Habitantes de España según la Historia y según la Arqueología*.—Barcelona, 1904.
- SOLER Y PALET, JOSEP.—*Contribució a la Historia Antiga de Catalunya.-Egara.-Terrassa*.—Barcelona, 1906.
- SANPERE Y MIQUEL, S.—*La Pintura Mig-evaí Catalana. L'Art Barbre*.—Barcelona, 1908.
- BOTET I SISÓ, JOAQUIM.—*Data aproximada en que els Grechs s'establiren a Empories...*—Barcelona, 1908.
- BEER, RUDOLF.—*Los Manuscrits de Santa Maria de Ripoll*.—Barcelona, 1910.
- JORDAN DE URRIES, J.—*Rubió y Ors como Poeta Castellano*.—Barcelona, 1912.
- PERÉS, RAMON D.—*Verdaguer y la Evolución Poética Catalana*.—Barcelona, 1913.
- PARPAL Y MARQUÉS, COSME.—*La Isla de Menorca en tiempo de Felipe II*.—Barcelona, 1913.
- MOLINÉ BRASÉS, E.—*La primera vinticinquena dels Jochs Florals*.—Barcelona, 1913.
- ROCA, JOSEPH M.—*En Jaume Ramon Vila heraldista Catalá de començaments del segle XVII.é*.—Barcelona, 1918.
- GAZULLA, FR. FAUSTINO D.—*Jaime I de Aragón y los Estados Musulmanes*.—Barcelona, 1919.
- VALLS Y TABERNER, F.—*Les Geneologies de Roda o de Meyá*.—Barcelona, 1920.
- DOMENECH Y MONTANER, LL.—*Centelles. Baptisteri y Cellæ-Memoriæ de la Primitiva Esglesia*.—Barcelona, 1921.